

DOGMATIKA TANSZÉK

Tanszékvezető professzor: Dr. Puskás Attila ny. rk. t.

Az I. ciklus kurzusai:

Dogmatika I.: Isten misztériuma, prolegomena HXXDOO0001AX, A és C félév

A dogmatikai prolegomena olyan alapfogalmak meghatározását végzi, mint kinyilatkoztatás, hit, tradíció, *sensus fidelium*, dogma, egyházi tanítóhivatal. Röviden vázolja a dogmafejlődés és dogmaértelmezés lényegi szempontjait, valamint a dogmatika módszertanát. E bevezetéshez szorosan kapcsolódik az istentan. Isten misztériumának kérdése az egész teológia, a dogmatika alapvetése. Az istentani traktátus vázolja az Isten-kérdés felvetődését a filozófiai gondolkodás területén, valamint ennek viszonyát a bibliai kinyilatkoztatás tanúságtételéhez. Bemutatja az istenismeret útjait és Isten tulajdonságait az ó- és újszövetségi kinyilatkoztatás alapján. Teológia- és dogmatörténeti hosszmetsetben és az istenismeret kérdésre fókuszálva ismerteti a keleti és nyugati teológiai tradíció néhány jeles képviselőjének gondolkodásmódját. A szisztematikus reflexió a biblikus tanúságtétel, az egyházi tanítóhivatal megnyilatkozásai és filozófiai megfontolások szem előtt tartásával tárgyalja az istentani kérdéseket: Isten megismerhetőségét, megtapasztalhatóságát, az Istenről való beszéd lehetőségét, és az isteni tulajdonságokat. A rendszerező reflexió egyben számot vet az ateista valláskritika felvetéseivel is.

Alapvető irodalom:

Előd I., *Katolikus dogmatika*, SZIT, Bp. 1981.

Fila B., *Isten misztériuma*, Bp. 1989.

Gaillardetz, R., *A katolikus teológia megalapozása. Bevezetés a teológiai ismeretelméletbe*, L'Harmattan, Bp. 2011.

Gál F., *Istenről beszélünk*, SZIT, Bp. 1969.

Kasper, W., *Jézus Krisztus Istene*, Osiris, Bp. 2004.

Rahner, K., *A hit alapjai*, Bp. 1983.

Schneider, Th., *A dogmatika kézikönyve I.*, Vigília, Bp. 1997, 1-128.

Tózsér E. - Várnai J., *Dogmafejlődés, dogmaértelmezés*, L'Harmattan, Bp. 2013.

Ajánlott irodalom:

Alfaro, J., *Dal problema dell'uomo al problema di Dio*, Brescia 1991.

Balthasar, H. Urs von, *Theologik I. Gottes Wahrheit*, Einsiedeln 1985.

Küng, H., *Existiert Gott?*, München 1978.

Pannenberg, W., *Rendszerezte teológia I.*, Osiris, Budapest 2005.

Pannenberg, W., *Metafizika és istengondolat*, Akadémiai Kiadó, Bp. 2006.

Rahner, K., *Isten: rejtelem*, Bp. 1994.

Schaeffler, R., *A vallásfilozófia kézikönyve*, Osiris, Bp. 2003.

Schaeffler, R., *Philosophische Einübung in die Gotteslehre*, in *Philosophische Einübung in die Theologie Bd. 2.*, Karl Alber, Freiburg-München 2004.

Dogmatika II.: A Szentháromság titka, pneumatológia HXXDOO0002AX, B és D félév

A szentháromságtan Isten misztériumát fejti ki Isten belső életének kinyilatkoztatott titka alapján. Vákolja a szentháromságtan alaptételét: az immanens és üdvtörténeti Háromság összefüggését. Az isteni önkinyilatkoztatás bibliai tanúságtételének feldolgozásával, melynek középpontja Krisztus üdvözítő műve, Isten misztériumát, mint az Atya, Fiú és Szentlélek megismerésbeli, akarati, cselekvésbeli és lényegi-szeretet egységének valóságát körvonalazza. A szentháromságtani tévtanítások és rájuk adott egyházi, hitvallásokban és dogmákban kifejezett válaszok értékelése mellett bemutatja a keleti és nyugati tradíció meghatározó jelentőségű szerzőit (Órigenész, Tertullianus, Athanasziosz, Ágoston, kappadóki atyák, Szentviktori Richárd, Aquinói Szent Tamás) és így érkezik el a 20. századi értelmezésekhez. Megkülönböztetett figyelmet szentel a „filioque” kérdés tárgyalásának, a személy fogalma újraértelmezési kísérleteinek, a perszonalista filozófia és a relacionális ontológia trinitológiai relevanciájának. A szentháromságos Isten üdvözítő misztériumát az egész keresztény élet és teológia végső eredeteként, céljaként és állandó horizontjaként tárja fel.

Alapvető irodalom:

Kasper, W., *Jézus Krisztus Istene*, Osiris, Bp. 2004.

Pannenberg, W., *Rendszeres teológia I.*, Osiris, Budapest 2005.

Puskás A., *Megismertük és hittük a szeretetet. Metszetek Hans Urs von Balthasar szeretetteológiájából*, SZIT, Bp. 2012.

Schneider, Th., *A dogmatika kézikönyve I.*, Vigília, Bp. 1997. 475-582.

Schneider, Th., *A dogmatika kézikönyve II.*, Vigília, Bp. 1997. 499-600.

Ajánlott irodalom:

Augustinus, A., *A Szentháromságról*, Bp. 1985.

Balthasar, H. U. von, *Theodramatik, III-IV*, Einsiedeln 1983.

Balthasar, H. U. von, *Theologik, III*, Basel 1987.

Ciola, N., *Teologia Trinitaria*, Bologna 1996.

Coda, P., *Gott-Geheimnis und Nähe*, München 1997.

Congar, Y., *Der Heilige Geist*, Freiburg im Bresgau 1982.

Courth, Fr, *A háromságos szeretet Istene*, in Amateca 6., Agapé, 1999.

Előd I., *Katolikus dogmatika*, SZIT, Bp. 1981.

Emery, Gilles, *A Szentháromságról. Teológiai bevezetés a katolikus szentháromságtanba*, Kairosz, Bp. 2015.

Fila Béla, *A Szentháromság titka*, Bp. 1990.

Forte, B., *Trinitá come storia*, Milano 1985.

Forte, B., *Trinitá per atei*, Milano 1996.

Ganoczy, A., *Der dreieinige Schöpfer. Trinitätstheologie und Synergie*, Darmstadt 2001.

Görföl T., *A felfoghatatlan a történelemben*, L'Harmattan, Bp. 2014.

- Greshake, G., *Der dreieine Gott: eine trinitarische Theologie*, Freiburg 1997.
- Hemmerle, Kl., *Partire dall'unità*, Roma 1998.
- Ladaria, L. F., *Il Dio vivo e vero*, Roma 1999.
- Ladaria, L., *La Trinità mistero di comunione*, Milano 2004.
- Lambiasi, Fr., *Lo Spirito Santo: mistero e presenza*, Bologna 1987.
- Lonergan, B., *De Deo Trino*, Roma 1964.
- Nemeshegyi P., *A Szentháromság*, Roma 1974.
- O'Donnell J. J., *Il Mistero della Trinità*, Roma 1989.
- Rahner, K., *Szentháromság. Az üdvtörténet eredendő, transzcendens alapja*, L'Harmattan, Bp. 2007.
- Stubenrauch, B., *Isten gazdagsága. A kereszténység szentháromsági istenképe*, L'Harmattan, Bp. 2007.

Dogmatika III.: A teremtő és teremtménye HXXDOO0003AX, A félév

A teremtés dogmatikai tárgyalásának fő feladata, hogy feltárja a létet visszavezethetetlen szeretetből ajándékozó Istennek a titkát, teremtő, gondviselő cselekvését, melyből a világ létezésének és létezése mikéntjének az önmagán túl, Istenre mutató csodája fakad. A dogmatikai reflexió nagy hangsúlyt fektet a „semmitől való teremtés” axiómája bibliai alapjainak, teológiai történeti kifejlődésének és helyes értelmének a vázolására. Szentháromságtani látószögbe állítva igyekszik megvilágítani Isten és a világ viszonyát, a teremtés célját, a teremtő Isten szabadságának, valamint az egység és különbözőség viszonyának kérdését. Az antropológiai reflexió vezérfonala az ember istenképisége tartalmának bibliai, teológiai történeti bemutatása, melynek horizontján kidolgozhatóvá válik a személy teológiai fogalma. A traktátus megkülönböztett figyelmet szentel az angelológiai kérdéseknek és a szinkretista megközelítésekkel szemben rögzíti a bibliai-keresztény-egyházi értelmezés lényegi szempontjait.

Alapvető irodalom:

Puskás A., *A teremtés teológiája*, SZIT, Bp. 2006.

Ajánlott irodalom:

- Auer, J., *Die Welt - Gottes Schöpfung*, Regensburg 1983.
- Collins, Fr. S., *Isten ábécéje. Egy tudós érvei a hit mellett*, Akadémiai Kiadó, Bp. 2018.
- Előd I., *Katolikus dogmatika*, SZIT, Bp. 1981.
- Fila B., *Teremtő és teremtménye*, Bp. 1990.
- Gál F., *A teremtett és megváltott ember*, SZIT, Bp. 1970.
- Ganoczy, A., *Theologie der Natur*, Einsiedeln 1982.
- Ganoczy, A., *Chaos – Zufall – Schöpfungsglaube*, Mainz 1995.
- Gánóczy, S., *Határon innen, határon túl: Teológiai párbeszéd*, (szerk. Puskás A.), SZIT, Bp. 2009.
- Greshake, G., *Gott in allen Dingen finden*, Freiburg 1986.
- Kehl, M., *Und Gott sah, dass es gut war. Eine Theologie der Schöpfung*, Herder, Freiburg im Breisgau 2006.

Küng, H., *Minden dolgok kezdete*, Kairosz, Bp. 2009.

Marconcini, B./Amato, A./Rocchetta, C./Fiori, M., *Angeli e demoni*, in *Corso di teologia sistematica 11*, Bologna 1992.

Moltmann, J., *Gott in der Schöpfung. Ökologische Schöpfungslehre*, München 1985.

Nemesszeghy E., *Az anyagi világ*, in *Teológiai Vázlatok 4*, SZIT, Bp. 1983.

Pannenberg, W., *Mi az ember?*, Egyházfórum, Bp. 1998.

Scheffczyk, L. – Zienegaus, A., *Schöpfung als Heilseröffnung* in *Katholische Dogmatik Bd. III.*, Aachen 1997.

Székely L., *Az emberarcú kozmosz*, Bp. 1997.

Ward, K., *Isten, véletlen és szükségszerűség*, Bp. 1998.

Dogmatika IV. : Jézus Krisztus misztériuma. Mária Krisztus és az Egyház misztériumában HXXDOO0004AX,

A krisztológia dogmatikus tárgyalása felvázolja Jézus Krisztus személyének és üdvözítő művének misztériumát. Feltárja az ószövetségi várakozások beteljesedését a Názáreti Jézusban. Az alapvető hittanra támaszkodva, a történeti Jézus és a hit Krisztusa közötti viszony kutatástörténetének tanulságait feltételezve értelmezi a „Jézus a Krisztus” újszövetségi hitvallás tartalmát, s ennek gyökereit a Názáreti Jézus páratlan személyében, fiúi öntudatában és küldetésében jelöli meg. Jézus föltámadását apologetikai és dogmatikai szempontból értelmezi. Számot vet az újszövetségi krisztológiák és szótériológiák szemléletmódjának egymást kiegészítő különbségével és alapvető egységével. Ennek fényében mutatja be Jézus életének üdvözítő eseményeit, misztériumait. Részletesen foglalkozik a krisztológiai eretnokségek és az az ezeket elutasító dogmák kialakulásával és értelmezésével. A rendszerező reflexió keretében tárgyalja az antropológia és krisztológia kapcsolatát, a megtestesülés és a megváltás eseményének lényegi szempontjait, a Krisztus-esemény istentani, trinitárius és eszkatológiai aspektusait.

A) Krisztológia

Alapvető irodalom:

Kereszty R. – Puskás A., *Jézus Krisztus. Krisztológiai alapvetés*, SZIT, Bp. 2015.

Kránitz M. – Puskás A., *Jézus a mi Üdvözítőnk. Konferenciakötet a megváltás művéről*, in *Varia theologica 2.*, SZIT, Budapest 2010.

Schönborn, Ch., *Isten elküldte Fiát*, in *Amateca VII*, Agape, Szeged 2008.

Ajánlott irodalom:

Brambilla, F. G., *Il crocifisso risorto. Risurrezione di Gesù e fede dei discepoli*, in *Biblioteca di teologia contemporanea*, Queriniana, Brescia 2011.

Canterbury Szent Anzelm, *Miért lett Isten emberré?* Bp. 1993.

Előd I., *Katolikus dogmatika*, SZIT, Bp. 1981.

Fila B., *Krisztus misztériuma*, Bp. 1992.

Frey J./Schröter J., *Deutungen des Todes Jesu im Neuen Testament*, Mohr Siebeck, Tübingen 2007.

Gál F., *Jézus Krisztus a Megváltó*, Bp. 1972.

Grillmeier, A., *Mit ihm und in ihm. Christologische Forschungen und Perspektiven*, Herder, Feriburg im Breisgau 1975.

Grillmeier, A., *Jesus der Christus im Glauben der Kirche*, Bd. I-II, Freiburg 1979.

Hercsik, D., *Il Signore Gesù : Saggio di cristologia e soteriologia*, EDB, Bologna 2010.

Kasper, W., *Jézus a Krisztus*, Bp. 1996.

Meyendorff, J., *Krisztus az ortodox teológiában*, Odigitria-Osiris, Bp. 2003.

O'Collins, G., *Gesù nostro redentore. La via cristiana alla salvezza*, in Biblioteca di teologia contemporanea, Queriniana, Brescia 2009.

Puskás, A., *Kenózis és változhatatlanság Hans Urs von Balthasar teológiájában*, in Teológia 49/1-2 (2015) 65-93.

Pannenberg, W., *Grundzüge der Christologie*, Gütersloh 1982.

Pannenberg, W., *Rendszeres teológia II.*, Osiris, Budapest 2006.

Rahner, K., *A hit alapjai*, Bp. 1980.

Rahner, K., *Mit jelent Jézust szeretni?* Bp. 1992.

Ratzinger, J., *Bevezetés a keresztény hit világába*, Vigília, Bp. 2007.

Ratzinger, J., *A hit megütköztető igazsága*, L'Harmattan, Bp. 2007.

Ratzinger, J./XVI. Benedek, *A Názáreti Jézus I-III*, SZIT, Bp. 2007-2013.

Schönborn, Chr., *Krisztus ikonja*, Holnap, Bp. 1997.

Scheffczyk, L., *Die Mysierien des Lebens Jesu*, Anschaffenburg 1984.

Schillebeeckx, E., *Jesus. Die Geschichte von einem Lebenden*, Freiburg 1980.

Werbick, J., *Soteriologie*, Düsseldorf 1990.

B) Mariológia

Előadó: Dr. Kovács Zoltán

A mariológia a krisztológiához kapcsolódóan fejti ki a Boldogságos Szűz Mária üdvtörténeti küldetésének kérdését Szent Fia megváltói művében és az Egyház életében. A bibliai tanúságtétel és a teológiatörténeti áttekintést követően a szisztematikus reflexió részletesen tárgyalja a Tanítóhivatal által előterjesztett mariológiai dogmák valamint katolikus tanítások tartalmát, végül a helyes Mária-tisztelet kritériumait és lelkesítőteológiai következményeit, figyelembe véve az ökumenikus párbeszéd szempontját is.

Alapvető irodalom:

Kovács Z., *Íme, az Úr szolgálóleánya*, SZIT, Bp. 2016.

Ziegenaus, A., *Mária az üdvtörténetben*, SZIT, Bp. 2004.

Ajánlott irodalom:

Balthasar, Hans Urs von - Ratzinger, Joseph et al., *Jézus és az Egyház anyja*, Eisenstadt 1987.

Beinert, W. – Petri, H., *Handbuch der Marienkunde I-II*, Pustet, Regensburg 1996.

Cantalamesa, R., *Mária az Egyház tükré*, Pécs 2002.

Előd I., *Katolikus dogmatika*, SZIT, Bp. 1981.

Horváth S., *Mulier Amicta Sole. Szűz Mária Krisztus fényében*. Bp. 1948.

II. János Pál pápa, *Redemptoris Mater. A Boldogságos Szűz a zarándokló Egyház életében*, SZIT, Bp. 1987.

Mihályi G., *Szűz Mária az Újszövetségben*, Róma 1954.

Thurian, M., *Mária. Jézus anyja, mint az egyház ősmintája*, Marana The, Bp. 1995.

Dogmatika V.: Kegyelemtan, alapvető szentségtan HXXDOO0005AX, C félév

A kegyelemtani reflexió a „kegyelemszerű” hétköznapi tapasztalatából kiindulva közelít a kegyelem bibliai tapasztalatához és fogalmához. A bibliai tanúságtétel alapján feladata annak bemutatása, hogy már Isten ószövetségi ígéretei és nagy tettei is a kegyelmes és szövetséget följánló Úristen kinyilatkoztatásának a mozzanatai. A „kegyelem” teljes tartalma maga Jézus Krisztus, kiben elérkezik végérvényesen az Isten kegyelmes uralma. Erről tanúskodnak a szinoptikus evangéliumok, de a János-evangélium is a maga sajátos szókészletével. A biblikus alapok feltárása külön figyelmet fordít a „páli evangéliumra”, melynek középpontjában a kegyelemből, hit általi megigazulás örömhíre áll. A teológiatörténeti áttekintés megmutatja a keleti és a nyugati tradíció sajátosságait, kellő teret adva Ágoston, a „kegyelem doktora” tanításának a bemutatására. Az ágostoni kegyelem, áteredő bűn, és predestinációértelmezés hatástörténetének a vázolása vezet el a reformáció célkitűzéseinek és a Trentói zsinat válaszához. A középkorvégi kegyelemtani viták és a 20. századi újraértelmezések készítik elő a szisztematikus reflexiót, mely olyan nagy témákkal foglalkozik mint: a természet és természetfeletti viszonya, kegyelem és szabadság kapcsolata, az isteni előrendelés és egyetemes üdvözítő akarat, az áteredő bűn és a megigazulás mibenléte, megszentelő és aktuális kegyelem, a kegyelem megtapasztalhatósága. Az alapvető szentségtan bevezetést nyújt a szentségtan alapfogalmaiba, amikor tárgyalja a bibliai műstérion és a patrisztikus „műstérion/sarramentum” kifejezések jelentését, a skolasztikus definíciókat, valamint a zsinatok – különösen a Tridenti és a II. Vatikáni zsinat – szentségtani tanítását, hogy a szisztematikus reflexióban feltárja a szentségek krisztológiai, szentháromságtani valamint egyháztani és eszkatologikus aspektusait.

Alapvető irodalom:

Dolhai L., *A szentségek teológiája*, SZIT, Bp. 2011.

Puskás A., *A kegyelem teológiája*, SZIT, Bp. 2007.

Schneider, Th., *A dogmatika kézikönyve II*, Bp. 1997.

Ajánlott irodalom:

Brambilla, F. G., *Antropologia teologica*, Brescia 2005.

Előd I., *Katolikus dogmatika*, SZIT, Bp. 1981.

Fila B., *Krisztus kegyelme*, Budapest 1992.

Flick, M. – Alszeghy Z., *Fondamenti di una antropologia teologica*, Firenze 1982.

Ganoczy, A., *Aus seiner Fülle haben wir alle empfangen*, Düsseldorf 1989.

Gál F., *A teremtett és megváltott ember*, Bp. 1970.

Gál F., *A Szentlélek kiáradása*, Bp. 1986.

Greshake, G., *Geschenkte Freiheit*, Freiburg 1981.

Ladaria, L., *Antropologia teologica*, Roma 1995.

Lubac, H. de, *Die Freiheit der Gnade I-II*, Johannes, Einsiedeln 1970/1971.

Manca, G., *La grazia*, Roma 1997.

Nemeshegyi P., *Jó az Isten*, in Teológiai kiskönyvtár IV, Róma, 1983.

Pesch, H.O., *Frei sein aus Gnade*, Freiburg 1983.

Pröpfer, Th., *Erlösungsglaube und Freiheitsgeschichte. Eine Skizze zur Soteriologie*, München 1991.

Puskás A. – Perendy L., *Az ember krízise: vágyódás és megkísértettség között* in *Varia Theologica* 4, SZIT, Bp. 2013.
Rahner, K., *A hit alapjai*, SZIT, Bp. 1983.
Schmaus, M. – Grillmeier, A., *Gnadenlehre*, in *Handbuch der Dogmengeschichte*, III. 5a-b, Freiburg, 1981.

Dogmatika VI/A.: Részletes szentségtan
HXXDOO0006AX, D félév

A szentségtan a kegyelemközlésnek az egyházi élet középpontjában álló hatékony jeleiről tárgyal. Feltárja a szentségek krisztusi alapításának és a Szentlélektől vezetett egyházi gyakorlatának jelentését az újszövetségi tanúságtétel alapján. A hagyományos szentségtani definíció átfogóbb meghatározására törekszik, amikor figyelembe veszi a trinitárius, pneumatológiai, antropológiai és ekkleziológiai szempontokat is. Vázolja a szentségtan kialakulásának történetét, a protestáns és a katolikus értelmezések közötti vitákat, valamint a közeledés érdekében tett tisztázó kísérleteket. Kifejti a beavató (kereszttség, bérmálás, Eucharisztia), a gyógyulást adó (bűnbocsánat, betegek kenete) és a közösség szolgálatára rendelt (papszentelés, házasság) szentségek teológiai jelentését és felvázolja a közöttük lévő belső összefüggéseket, középpontba állítva az Eucharisziát.

Alapvető irodalom:

Dolhai L., *A szentségek teológiája*, SZIT, Bp. 2011.
Puskás A. (szerk.), *Az élet kenere. Az Eucharisztia ünneplése és teológiája*, in *Varia Theologica* 3, SZIT, Bp. 2012.
Schneider, Th., *A dogmatika kézikönyve II*, Bp. 1997, 195-396.

Ajánlott irodalom:

Courth, Fr., *I sacramenti. Un trattato per lo studio e per la prassi*, in *Biblioteca di teologia contemporanea*, Queriniana, Brescia 2010.
Előd I., *Katolikus dogmatika*, SZIT, Bp. 1981.
Felder, A., *Wort – Strukturprinzip der Theologie. Zur „Theologie des Wortes“ bei Leo Scheffczyk*, St. Ottilien, 1993.
Florio, M./Rochetta, C., *Sacramentaria speciale. Vol. 1. Battesimo, confermazione, eucaristia*, EDB, Bologna 2004.
Gál F., *Az egyház kegyelmi rendje*, Bp. 1981.
Gánóczy S., *Bevezetés a katolikus szentségtanba*, Pannonhalma, 2006.
Kasper, W., *Die Kirche und ihre Ämter*, Herder, Freiburg im Breisgau 2009.
Müller, G. L., *Der Empfänger des Weihesakraments*, Echter, Würzburg 1999.
Müller, G. L., *Priestertum und Diakonat*, Johannes, Einsiedeln-Freiburg 2000.
Müller, G. L., *Katolikus dogmatika*, Kairosz, Budapest 2007.
Rocchetta, C., *Sacramentaria fondamentale*, in *Corso di teologia sistematica* 8, Bologna 1990.

Dogmatika VI/B.: Eszkatológia
HXXDOO0007AX, D félév

Az eszkatológia a Jézus Krisztus által szerzett kegyelem személyes és történelmi beteljesedését veszi szemügyre. Az egyes ember végső, halál utáni sorsának kérdései mellett – ítélet, végső tisztulás, örök élet, kárhozat – foglalkozik a történelem menetének és beteljesedésének teológiai értelmezésével, valamint az egész kozmosz célba jutásának a kérdésével is. Meghatározza a Biblia eszkatologikus szövegei értelmezésének a hermeneutikai alapelveit. Kiindulópontja Jézus Krisztus feltámadása, illetve a Krisztus-esemény egésze, mint a történelemben megvalósuló és a végső beteljesedést elővételező eszkatologikus esemény. Reflektál a keresztény egzisztencia történelmiségére és eszkatologikus meghatározottságára, társadalmi elkötelezettségére és minden eszmével szembeni szabadságára. Célja a remény teológiájának kifejtése és az ember felelősségének hangsúlyozása a megváltó és ítélő Krisztus középpontba állításával.

Alapvető irodalom:

XVI. Benedek pápa, *Spe salvi. Enciklika a keresztény reményről*, SZIT, Bp. 2008.

Ratzinger, J., *Végidő. A halál és az örök élet kérdései*, Jel Kiadó, Bp. 2017.

Schneider, Th., *A dogmatika kézikönyve II, Vigília*, Bp. 1997, 397-495.

Ziegenaus, A., *A teremtés jövője Istenben. Eszkatológia*, SZIT, Bp. 2008.

Ajánlott irodalom:

Alszegehy Z., *Az örök élet reménye*, Róma, 1981.

Balthasar, H. U. v., *Theodramatik, Bd IV*, Johannes, Einsiedeln 1983.

Balthasar, H. U. v., *Mit szabad remélnünk? Rövid értekezés a pokolról. Apokatasztaszisz*, Sík Sándor, Bp. 2006.

Bordoni, M., *Gesú nostra speranza*, Bologna 1988.

Boros L., *A halál misztériuma*, Vigília, Bp. 1998.

Előd I., *Katolikus dogmatika*, SZIT, Bp. 1981.

Feiner, J. – Löhrer, M., *Zwischenzeit und Vollendung der Heilsgeschichte*, in *Mysterium Salutis*, V. Einsiedeln 1967.

Fila B., *A kegyelem beteljesedése*, Bp. 1992.

Gál F., *Az örök élet reménye*, Bp. 1974.

Müller, G. L., *Katolikus dogmatika*, Kairosz, Budapest 2007.

Puskás, A., *XVI. Benedek tanítása a halál utáni tisztulásról a „Spe salvi” enciklikában*, in *Teológia* 42/3-4 (2008) 185-214.

Rahner, K., *Zur Theologie des Todes*, Basel 1961.

Schmaus M. – Grillmeier, A., *Eschatologie*, in *Handbuch der Dogmengeschichte*, IV. 7a-c. Freiburg 1987. H.

A II. ciklus kurzusai:

Szentháromságati elméletek a IV-től a VIII. századig

HXXDOD0005AX, I. specializációs irány, C félév

A kurzus célja mélységében bemutatni a III. századtól kezdődő, majd a IV-V. században tetőződő szentháromságati viták történeti folyamatát, érvrendszerét, bibliaértelmezési stratégiáit, szókészletének alakulását, legkiemelkedőbb alakjainak elméleti álláspontjait és a Nikaiai zsinat hitvallási szövegének hatástörténetét. Az előzmények tárgyalása során megkülönböztetett figyelmet fordítunk Órigenész trinitárius koncepciójára, melyhez viszonyítva határozták meg saját álláspontjukat az I. Nikaiai zsinaton résztvevők, s később is megkerülhetetlen elméleti pozíció maradt. Részletesen elemezzük Áriusz érveit, majd a Nikaiai hitvallás választ és recepciójának történetét. A keleti tradícióból elsősorban Szent Athanasziosz trinitárius teológiájával, valamint Nagy Szent Baszileiosz pneumatológiájával foglalkozunk. Ezt követően a nyugati tradíció legkiemelkedőbb képviselőjének, Szent Ágostonnak a *De Trinitate* című munkája lesz vizsgálódásunk tárgya, mely számos ponton új és máig tartóan jelentőséggel bíró perspektívákat nyitott meg a Szentháromság misztériumának értelmezésében.

Alapvető irodalom:

Athanasziosz, Szent, *Első beszéd az ariánusok ellen; Harmadik beszéd az ariánusok ellen; A Nikaiai Zsinat határozatáról; Dionüsziosz véleményéről; Első levél Szerapionhoz*, in *Ókeresztény Írók*, 13 (szerk. Vanyó László), SZIT, Bp. 1991, 163-393; 447-492.

Aurelius Augustinus, *A Szentháromságról*, in *Ókeresztény Írók*, 10 (szerk. Vanyó László), SZIT, Bp. 1985.

Baszileiosz, Nagy Szent, *A Szentlélekről*, in *A kappadókiai atyák, Ókeresztény Írók*, 6 (szerk. Vanyó László), SZIT, Bp. 1983, 71-163.

Órigenész, *A princípiumokról I-II*, Paulus Hungarus – Kairosz, Bp. 2003.

Órigenész, *Kommentár János evangéliumához*, Kairosz, Bp. 2017.

Simonetti, M., *La crisi ariana nel IV secolo*, Roma 1975.

Stead, Chr., *Divine Substance*, Oxford 1977.

Ajánlott irodalom:

Abramowski, L., *Der Geist als „Band“ zwischen Vater und Sohn – ein Theologoumenon der Eusebianer?*, in *ZNW Bd 87*, 126-132.

Ayres, L., *Augustine and the Trinity*, Cambridge 2010.

Castagno, A.M., *Origene. Dizionario. La cultura, il pensiero, le opere*, Città Nuova, Roma 2000.

Dörries, H., *De Spiritu Sancto. Der Beitrag des Basilius zu Abschluss des trinitarischen Dogmas*, Göttingen 1956.

Haig, A., *Neoplatonism as Framework for Christian Theology*, in *Pacifica 21* (2008) 125-145.

Hill, E., *The Mystery of the Trinity*, London 1985.

Kelly, J.N.D., *Early Christian Creeds*, London 1972.

Lilla, S., *Introduzione al Medio platonismo*, Roma 1992.

Livingstone, E. A., *Studia Patristica XXXII. Athanasius and his Opponents*, Peters, Leuven 1997.

Luislampe, P., *Spiritus vivificans. Grundzüge einer Theologie des Heiligen Geistes nach Basilius von Caesarea*, Münster 1987.

Marius Victorinus, *Theological Treatises on the Trinity*, in *The Fathers of the Church 69*, Washington 1979.

Meredith, A., *Gregory of Nyssa*, London/New York 1999.

Ramelli, I.L.E., *Origen's Anti-Subordinatism and its Heritage in the Nicene and Cappadocian Line*, in *Vigiliae Christianae 65* (2011) 21-49.

Ritter, A.M., *Das Konzil von Konstantinopel und sein Symbol*, Göttingen 1965.

Robertson, J.M., *Christ as Mediator*, Oxford 2007.

Shaff, Ph., *Nicene and Post-Nicene Fathers, Series II, vol. 4., 9*, in *Christian Classics Ethereal Library*; 1.1 edition, 2009.

Simonetti, M., *Studi sull'arianesimo*, Roma 1965.

Simonetti, M., *Studi sulla cristologia nel II e III secolo*, Roma 1993.

Somos R., *Órigenész és a görög filozófia*, Pécs 1995.

Tetz, M., *Athanasiana. Zum Leben und Lehre des Athanasius*, Berlin-New York 1995.

Tetz, M., *Glaubensfragen aus der Synode von Serdica (342)*, in *ZNW 76/3* (1985).

Williams, R., *Arius. Heresy and Tradition*, London 1987.

Wisse, M., *Trinitarian Theology beyond Participation. Augustine's De Trinitate and Contemporary Theology*, in *T&T Clark Studies in Systematic Theology*, vol. 11 (ed. by J. Webster, J. A. McFarland, I. Davidson), New York 2011.

20-21. századi krisztológiai irányzatok

HXXDOD0006AX, II. specializációs irány, D félév

A kurzus célja mélységében bemutatni a 20. század legjelentősebb krisztológiai irányzatait, melyek a 21. század elején is tovább hatnak és recepciójuk folytatódik. A protestáns szerzők közül Karl Barth és Wolfhart Pannenberg, katolikus oldalról Karl Rahner és Hans Urs von Balthasar krisztológiai és szótériológiai koncepcióját tárgyaljuk részletesen, melynek során kirajzolódnak a kölcsönhatások is. Ennek során megkülönböztetett figyelmet fordítunk Krisztus fiúi tudatának, valamint a kenózis, a helyettesítés és Krisztus hite kérdésének értelmezésére, s ezzel összefüggésben a kenotikus krisztológiák

határait. Végül kritikai igényel tárgyaljuk a pluralista vallásteológiák képviselőinek (J. Hick, F. Knitter, P. Schmidt-Leukel) krisztológiai nézeteit.

Alapvető irodalom:

- Balthasar, H. U. v., *A három nap teológiája*, Osiris, Bp. 2000.
- Balthasar, H.U.v., *Die Personen des Spiels. Theodramatik II/2*, Johannes Verlag, Einsiedeln 1978.
- Balthasar, H.U.v., *Die Handlung. Theodramatik 3*, Johannes Verlag, Einsiedeln 1980.
- Barth, K., *Die kirchliche Dogmatik, IV/1. Die Lehre von der Versöhnung*, Zürich 1953.
- Kereszty, R. – Puskás, A., *Jézus Krisztus. Krisztológiai alapvetés*, SZIT, Bp. 2015.
- Menke, K-H., *Jesus ist Gott der Sohn. Denkformen und Brennpunkte der Christologie*, Pustet, Regensburg 2008.
- Pannenberg, W., *Rendszerezés teológia 2.*, Osiris, Bp. 2006.
- Puskás A., *Kenózis és változhatatlanság Hans Urs von Balthasar teológiájában*, in *Teológia* 48/1-2 (2015) 65-93.
- Puskás A., *Hans Urs von Balthasar Krisztus hitéről*, in *Communio* 23/1-2 (2015) 50-82.
- Rahner, K., *Probleme der Christologie von heute*, in *Schriften zur Theologie I*, Einsiedeln-Zürich-Köln 1954, 169-222.
- Rahner, K., *Dogmatische Erwägungen über das Wissen und Selbstbewusstsein Christi*, in *Schriften zur Theologie V*, Einsiedeln-Zürich-Köln 1962, 222-245.
- Rahner, K., *A hit alapjai*, SZIT, Bp. 1983.

Ajánlott irodalom:

- Balthasar, H.U.v., *Karl Barth. Darstellung und Deutung seiner Theologie*, Johannes Verlag, Einsiedeln 1951.
- Hilberath, B.J., *Karl Rahner. Az ember – Isten titkához rendelt lény*, L'Harmattan, Bp. 2006.
- Kruppa T., *Krisztológiai alapelvek Hans Urs von Balthasar teológiájában*, in *Athanasiana* 14 (2002) 143-151.
- Pannenberg, W., *Grundzüge der Christologie*, Gütersloh 1964.
- Puskás A., *Megismertük és hittük a szeretetet. Metszetek Hans Urs von Balthasar teológiájából*, SZIT, Bp. 2012.
- Puskás A., *Kenotikus krisztológiák a kritika mérlegén*, in *Teológia* 50/3-4 (2016) 183-196.
- Puskás A., *Karl Barth és a római katolikus teológia*, in *Teológia* 53/1-2 (2019) 31-46.
- Webster, J., *The Cambridge Companion to Karl Barth*, Cambridge 2000.

Ekkleziológiák a II. Vatikáni zsinat után

HXXDOD0003AX, III. specializációs irány, A félév

A kurzus elsődleges célja áttekinteni a II. Vatikáni zsinat egyháztanának magiszteriumi recepcióját a zsinat utáni évtizedekben egészen napjainkig. Ennek érdekében sorra vesszük és elemezzük a legfontosabb posztkonciliáris tanítóhivatali megnyilatkozásokat az ekkleziológia területén. Ezt a fő gondolati ívet egészítjük ki alkalmankénti kitekintéssel különböző katolikus egyháztani reflexiókra illetve ökumenikus szempontokra.

Alapvető irodalom:

- Puskás A. (szerk.), *Élő kövekből épülő Egyház: Az Egyház természete és küldetése - ekkleziológiai reflexiók*, SZIT, Bp. 2011.

Ajánlott irodalom:

- CONGAR, Y., *Szeretem az egyházat*, Vigília, Budapest 1994.
- CSERHÁTI J., *Az Egyház*, SZIT, Budapest 1964.
- DALLES, A., *Az egyház modelljei*, Vigília, Budapest 2003.
- HEIM, M. H., *Joseph Ratzinger – Kirchliche Existenz und existentielle Theologie. Ekklesiologische Grundlinien unter dem Anspruch von Lumen gentium*, Frankfurt am Main 2005.
- Herders Theologischer Kommentar zum Zweiten Vatikanischen Konzil*, (Hrsg. HÜNERMANN, PETER) 1-5 Bd., Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2004-2006.
- KASPER, W., *Theologie und Kirche*, Mainz 1987.
- KASPER, W., *Das Verhältnis von Universalkirche und Ortskirche*, in *Stimmen der Zeit* 218 (2000), 795-804.
- KASPER, W., (ed.) *Il ministero petrino. Cattolici e ortodossi in dialogo*, Città nuova, Roma 2004.
- KASPER, W., *Die Kirche Jesu Christi*, Herder, Freiburg im Breisgau 2008.
- KEHL, M., *Die eine Kirche und die vielen Kirche*, in *Stimmen der Zeit* 219 (2001), 3-16.
- KERESZTY R., *Bevezetés az Egyház teológiájába*, Budapest-Bécs 1998.
- KRÁNITZ M. (szerk.), *A II. Vatikáni zsinat dokumentumai negyven év távlatából 1962-2002*, SZIT, Budapest 2002.
- LEAHY, B., *The Marian Principle in the Church according to Hans Urs von Balthasar*, Frankfurt am Main 1996.
- Lexikon für Theologie und Kirche. Das Zweite Vatikanische Konzil I*, Herder, Freiburg im Breisgau 1966.
- POTTMEYER, J., *Die Rolle des Papsttums im dritten Jahrtausend*, in *QD* 179, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1999.
- SCHEFFCZYK, L., *La chiesa. Aspetti della crisi postconciliare e corretta interpretazione del Vaticano II*, Jaca Book, Milano 1998.
- RATZINGER, J., *Die Ekklesiologie des Zweiten Vatikanums*, in *Communio* 15 (1986) 41-52.
- RATZINGER, J., *Zur Gemeinschaft berufen. Kirche heute verstehen*. Herder, Freiburg, 2005.

Szeminárium I-II:

A **dogmatika szeminárium I.A. és II.A.** keretén belül az alapciklusban aktuálisan tartott dogmatikai kurzusok valamelyikéhez tematikailag kapcsolódó kérdést dolgoznak fel a hallgatók a szeminárium vezetőjének irányításával. Módszerét tekintve a szeminárium jellege váltakozik: vagy egy kiválasztott szöveg folyamatos olvasását és értelmezését végezzük, vagy egy adott résztémát tárgyaló magyar, illetve idegen nyelvű szemelvényeket dolgozunk fel. A résztvevők fordításokat készítenek, előadásokat hallgatnak és tartanak, melyeket vita követ. A szeminárium teljesítéséhez hozzátartozik a szemináriumi dolgozat írása. A hallgatók így készülnek fel a szisztematikus teológia tudományos művelésére, speciális dogmatikai kérdések kutatására.

A **licencia és doktori szeminárium** célja, hogy a tudományos dolgozatot készítő hallgatókat segítse munkájukban és érvelési készségük fejlesztésében. E szemináriumok keretében a doktori iskola hallgatói illetve doktoranduszai előadják kutatási eredményeiket, melyeket a szeminárium vezetőjének irányításával a résztvevők megvitatnak.